

5. *Chemical Kitchen: Imperial College London [online]*. Retrieved from: <https://www.imperial.ac.uk/about/leadership-and-strategy/provost/vice-provost-education/transforming-our-pedagogy/funded-projects-fons/chemical-kitchen>.
6. *Kitchen Chemistry: At-Home Experiments Enhance Remote Learning*. URL: <https://columbian.gwu.edu/kitchen-chemistry-home-experiments-enhance-remote-learning>.
7. Nuora, P., Väliisaari, J. (2020) Kitchen chemistry course for chemistry education students : influences on chemistry teaching and teacher education : a multiple case study. *Chemistry Teacher International*. 2, (1). <https://doi.org/10.1515/cti-2018-0021>.
8. *Science & Cooking: From Haute Cuisine to Soft Matter Science (chemistry)* URL: <https://pll.harvard.edu/course/science-and-cooking?delta=0>.
9. Sörensen, P. M., Mouritsen, O. G. (2019) Science education and public understanding of science via food, cooking, and flavour. *International journal of gastronomy and food science*. 15. 36-47. <https://doi.org/10.1016/j.ijgfs.2018.11.006>.

Anichkina O. V., Romanysheyna L. M., Chayka M. V., Avdieieva O. Yu. Colloid chemistry modern trends and distance learning opportunities in higher educational institution

The article deals with the topical issue of experiential training implementation for students under conditions of long chemistry distance learning. The paper analyzes the importance of knowledge and skills, which may enrich the professional training of future specialists in various fields of disciplines of colloid chemistry, and the reasons and opportunities of offering it to students for free choice in various educational programmes. The main modern methods of experimental training during mastering chemical disciplines in higher educational institutions and the topical problems arising in the course of its implementation under modern conditions are described.

The opportunities of using home chemical experiments in higher educational institutions during the study of chemical disciplines and their comparison with the experience in using similar experiments in institutions of general secondary education are outlined. The results of the laboratory classes content analysis of colloidal chemistry are presented and the use of widely available everyday products as reagents are proposed.

The main trends in modernisation of higher chemical education abroad, in particular under distance learning conditions, are considered. The experience in implementation of selected intensive practical training courses combining chemical science and culinary arts in students' professional training of different programme subject areas is studied.

Examples of using widely available everyday products to achieve learning outcomes in specific topics of colloidal chemistry course, descriptions of home chemical experiments on "Foam" are presented, and experiments with bright external effects are proposed to stimulate the interest of students to study chemistry and cognition of the world around them by means of chemical science. The opportunity of using the project "Making ice-cream" while studying colloidal chemistry in order to form the skills of producing complex disperse systems and determining their characteristics is considered.

The results of students' experimental skills formation by motivational and activity criteria in the course of mastering colloid chemistry by means of home chemical experiments with everyday products are given.

Key words: professional training, distance learning, chemistry teaching method, colloidal chemistry study, experimental skills, chemical experiment, home experiment, everyday products, practice-oriented teaching.

УДК 377.44

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.87.02>

Білявець А. Я.

**КРИТЕРІАЛЬНО-РІВНЕВИЙ ПІДХІД ДО РОЗВИТКУ
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ІНСПЕКТОРІВ
ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ В СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ**

У статті розглянуто підходи та досвід науковців щодо розробки критеріїв і рівнів розвитку професійної компетентності фахівців різних сфер діяльності. На основі аналізу та синтезу наукових матеріалів, а також власного емпіричного досвіду автора подано судження щодо показників критеріїв і рівнів розвитку професійної компетентності молодших інспекторів прикордонної служби. Критеріями розвитку професійної компетентності зазначеної категорії у дослідженні є: мотиваційний; когнітивний; діяльнісний; професійно-особистісний. Показниками мотиваційного критерію визначено: розуміння значущості професійної діяльності; сформованість ціннісного ставлення до діяльності; інтерес до розвитку професійної компетентності, прагнення до професійного саморозвитку; професійна спрямованість. Показниками когнітивного критерію є: наявність загальноосвітніх знань; глибина професійних знань прикордонної діяльності; повнота знань військової компоненти; інформаційна грамотність за професійним призначенням. До показників діяльнісного критерію віднесено: навички використання озброєння, техніки і службових тварин; уміння виявляти і затримувати правопорушників; уміння отримувати інформацію в інтересах охорони державного кордону; володіння державною та іноземною мовами. Показниками професійно-особистісного критерію є: індивідуальна витривалість та працездатність прикордонника; пильність та спостережливість; здатність до комунікації та професійної взаємодії; критичність мислення та здатність до лідерства. Ці показники у дослідженні автор описує за чотирма рівнями. Реконструктивний рівень характеризується абстрактним розумінням мети професійної діяльності, її завдань, фрагментарністю професійно-важливих знань. Репродуктивний рівень – загальним розумінням мети

професійної діяльності, її завдань, посередністю професійно-важливих знань. Продуктивний рівень характеризується ґрунтовним розумінням мети професійної діяльності, її завдань, міцністю професійно-важливих знань. Ознаками творчого рівня є цілковите та повне розуміння мети професійної діяльності, її завдань, глибокі професійно-важливі знання.

Ключові слова: молодші інспектори прикордонної служби; професійна компетентність; критерії професійної компетентності; рівні розвитку професійної компетентності; підвищення кваліфікації.

Професійна підготовка персоналу Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) у сучасних умовах становить собою складний процес навчання та підвищення кваліфікації для забезпечення готовності персоналу до виконання службових завдань [1]. Розглядаючи професійну компетентність молодших інспекторів прикордонної служби (далі – МІПС) як інтегральну властивість, сформовану в результаті безперервного навчання та підвищення кваліфікації, доводиться констатувати, що в системі підвищення кваліфікацій ДПСУ наявні протиріччя. Одним із них є потреба у чіткому визначенні критеріїв, показників розвитку професійної компетентності МІПС у системі підвищення кваліфікації з урахуванням обсягу функціональних обов'язків та характер покладених на персонал завдань. Варто зазначити, що такий понятійний апарат досі не є сформованим.

Актуальність посилюється і тим, що відсіч збройної агресії проти України потребує злагодженої та системної роботи всіх суб'єктів забезпечення національної безпеки держави. Для правоохоронних органів, що реалізують штатні функції, загострюється необхідність виконання спектру військових завдань, діючи в оперативному підпорядкуванні Збройних Сил України. Не виключенням є ДПСУ, як правоохоронний орган спеціального призначення. За таких умов особливо нагально постає необхідність постійного підвищення професійної компетентності безпосередніх виконавців функцій прикордонного відомства – молодших інспекторів прикордонної служби.

Мета статті – розробити критерії та показники, охарактеризувати рівні розвитку професійної компетентності МІПС у системі підвищення кваліфікації ДПСУ, урахувавши специфіку діяльності, обсяг функціональних обов'язків і характер покладених на них завдань.

Питанням критеріїв та їх вибору у наукових дослідженнях було присвячено роботи низки науковців, зокрема О. Бородієнко [3], С. Гончаренка [4], А. Губи [5], І. Драч [6] та ін.

Загалом, аналізуючи наукові підходи до визначення критеріїв та їх застосування у педагогічній науці, варто зазначити, що процес вимірювання трактується як порівняння співставлення різних характеристик предмета об'єкта або явища з певним еталоном. Критерій здебільшого можна розглядати як ознаку, на підставі якої можна робити оцінку, порівняння реального педагогічного явища, якості або процесу з еталоном. Порівнюючи з ним реальні явища, можна встановити ступінь їх відповідності, наближення до норми, ідеалу.

Питання критеріїв і показників професійної компетентності персоналу ДПСУ розкривали в своїх роботах дослідники В. Веретільник [8], В. Завидович [9], І. Перегняк [7] та ін. Як свідчить аналіз наукових джерел, зазначені категорії розкрито досить ґрунтовно в контексті правової, військово-спеціальної, комунікативної та інших компетентностей. Проте варто зазначити, що критерії та рівні сформованості професійної компетентності МІПС у системі підвищення кваліфікації розглянуто недостатньо.

Як свідчить аналіз наукових підходів до формування та визначення рівнів сформованості професійної компетентності фахівців, найбільш цінними в контексті нашого дослідження є роботи таких науковців як О. Діденко [13], В. Костенко [10], О. Луцький [11], Н. Макогончук [12]. Зокрема, дослідниця Н. Макогончук [12] на основі комплексу критеріїв, ознак і показників громадянської компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників виокремила такі рівні сформованості професійної компетентності прикордонників: низький, середній, достатній та високий. На думку автора, саме такий підхід у контексті дослідження критеріїв розвитку професійної компетентності МІПС є найбільш оптимальним.

Виклад основного матеріалу свідчить, що критерієм прийнято називати ознаку, на підставі якої проводиться оцінка, визначення або класифікація чого-небудь. У Словнику іншомовних слів критерій потрактовано як мірило для визначення, оцінки предмета, явища; ознаку, взятую за основу класифікації [2].

Для того, щоб зафіксувати за виокремленим критерієм певний стан або рівень розвитку професійної компетентності, необхідні показники – характеристики, які знаходяться в межах окресленої критерієм розмірності та дозволяють робити висновки про зміни. Інакше кажучи, показники фіксують стан або рівень розвитку досліджуваного предмета або об'єкта за виокремленим критерієм [3].

При визначенні критеріїв розвитку професійної компетентності МІПС ми брали до уваги її сутнісні характеристики і положення критеріального підходу. Відповідно до цього підходу критерії повинні фіксувати діяльнісний стан фахівця, містити інформацію про характер діяльності, мотиви і ставлення до її виконання. Окрім того, ми брали до уваги такі вимоги до критеріїв:

об'єктивність – критерії повинні відображати ознаки, властиві досліджуваному предмету незалежно від свідомості та волі суб'єкта;

- репрезентативність – критерії мають містити суттєві ознаки предмета;
- постійність – критерії повинні бути постійними і стійкими;
- повторюваність – критерії повинні повторюватись у схожих предметах;
- відповідність педагогічним завданням – критерії повинні відповідати меті, завданням, функціям, змісту конкретного педагогічного дослідження [4].

У дослідженні ми виходимо з того, що критерії оцінки рівня професійної компетентності МПІС мають характеризувати її стан, який після навчання в системі підвищення кваліфікації може свідчити про можливість виконання фахівцем професійних обов'язків на вищій посаді, а також про стан і динаміку безперервного поступального розвитку інспектора прикордонної служби як суб'єкта професійної діяльності. Це відповідає потребам ДПСУ і відображає ту частину особистісного розвитку молодшого інспекторського персоналу, яка визначається стандартами і кваліфікаційними вимогами освітнього процесу в системі підвищення кваліфікації.

Слід зазначити, що у дослідженні критерії, визначені для оцінки професійної компетентності МПІС, загалом узгоджуються з відповідними компонентами цієї компетентності, зокрема кожен із критеріїв відповідає сутності того чи іншого компонента професійної компетентності.

Мотиваційний критерій [5] характеризує спрямованість МПІС до підвищення професійної компетентності, їх мотивацію до професійної діяльності, навчання в системі підвищення кваліфікації. Цей критерій також стосується цінностей професійної сфери військовослужбовців, що визначають їх ставлення до своєї професії тощо. Показниками мотиваційного критерію є такі: розуміння значущості професійної діяльності, необхідності підвищення кваліфікації; сформованість ціннісного ставлення до діяльності з охорони та захисту державного кордону, цінностей прикордонної служби та прикордонних традицій; інтерес до розвитку професійної компетентності в системі підвищення кваліфікації, прагнення до професійного саморозвитку; професійна спрямованість.

Когнітивний критерій [6] характеризує обсяг, спрямованість і системність набутих загальноосвітніх та професійно-важливих знань, що забезпечують ефективне виконання завдання професійної діяльності молодшими інспекторами прикордонної служби на практиці. Основними показниками цього критерію визначено такі: наявність загальноосвітніх знань, необхідних для професійної діяльності; глибина професійних знань прикордонної діяльності (прикордонна служба/контроль, адміністративно-юрисдикційна діяльність та ін.); повнота професійних знань військової компоненти прикордонної служби (основ загальної тактики, стрільби, радіаційного, хімічного, біологічного захисту, тактичної медицини та ін.); інформаційна грамотність, знання інформаційно-комунікаційних технологій за професійним призначенням.

Діяльнісний критерій [7] характеризує рівень розвитку професійно-важливих вмінь та навичок, які необхідні молодшому персоналу для виконання завдань з охорони та оборони державного кордону як у повсякденних умовах служби, так і при загостренні обстановки. Показниками діяльнісного критерію розвитку професійної компетентності молодших інспекторів прикордонної служби визначено такі вміння та навички: навички використання озброєння, техніки і службових тварин; уміння виявляти і затримувати правопорушників, доставляти їх до підрозділу; уміння отримувати інформацію в інтересах охорони та оборони державного кордону; володіння державною та іноземною мовами.

Професійно-особистісний критерій [8; 9] характеризує способи сприйняття особою молодшого інспектора прикордонної служби реальної дійсності, розуміння сутності та глибини особистих ціннісних установок, спрямованість мотивів, характер потреб, сукупність вроджених або набутих якостей особистості (рис характеру) прикордонника, необхідних для ефективного виконання завдань професійної діяльності. Також цей критерій відображає професійну спрямованість прикордонника як ставлення до власних результатів діяльності, задоволеність їх рівнем і прагнення МПІС до професійного самовдосконалення. До його складу віднесено: індивідуальну витривалість та працездатність прикордонника; пильність та спостережливість під час несення прикордонної служби; здатність до комунікації та професійної взаємодії; критичність мислення та здатність до лідерства (мікрорівень).

Отже, на основі узагальнення теоретичних й емпіричних досліджень можна подати системну характеристику розвиненості професійної компетентності МПІС із використанням чотирирівневої моделі за такими рівнями: реконструктивним; репродуктивним; продуктивним; творчим.

Для визначення рівнів розвитку професійної компетентності використано комплекс методів, серед яких: опитування; тестування; бесіди; опосередковане спостереження; вивчення й аналіз звітних матеріалів, відгуків тощо (табл. 1).

У подальшому для надання вагових коефіцієнтів кожному із відібраних вище показників професійної компетентності МПІС проведено експертну оцінку. Експертам було запропоновано проранжувати 16 показників за шкалою від 1–16 за спаданням відповідно до важливості кожного показника.

Результати було оброблено за допомогою програмного забезпечення EXCEL та проаналізовано на предмет узгодженості за допомогою методів математичної статистики. У результаті дослідження було встановлено, що критерії для визначення рівня професійної компетентності молодшого персоналу мають такі вагові коефіцієнти:

- когнітивний – 0,348;
- діяльнісний – 0,282;
- мотиваційний – 0,203;
- професійно-особистий – 0,167.

На підставі аналізу наукових джерел [10–13] наведемо характеристику рівнів сформованості професійної компетентності молодшого персоналу ДПСУ від найменшого до найбільшого.

Таблиця 1

**Критерії професійної компетентності молодших інспекторів прикордонної служби,
показники її розвитку та методи діагностики**

Критерії	Показники	Методи діагностики
<i>Мотиваційний</i>	- Розуміння значущості професійної діяльності, необхідності підвищення кваліфікації; - сформованість ціннісного ставлення до діяльності з охорони та захисту державного кордону, цінностей прикордонної служби та прикордонних традицій; - інтерес до розвитку професійної компетентності в системі підвищення кваліфікації, прагнення до професійного саморозвитку; - професійна спрямованість	Бесіди з молодшим персоналом та їх керівниками в процесі службово-бойової діяльності, анкетування експертне оцінювання, онлайн-опитування
<i>Когнітивний</i>	- Наявність загальноосвітніх знань, необхідних для професійної діяльності; - глибина професійних знань прикордонної діяльності (прикордонна служба/контроль, адміністративно-юрисдикційна діяльність та ін.); - повнота професійних знань військової компоненти прикордонної служби (основ загальної тактики, стрільби, радіаційного, хімічного, біологічного захисту, тактичної медицини та ін.); - інформаційна грамотність, знання інформаційно-комунікаційних технологій за професійним призначенням	Опитування (інформаційно-комунікаційні технології), вивчення й аналіз звітів про результати службово-бойової та оперативної-службової діяльності, метод спостереження, тестування, метод опитування
<i>Діяльнісний</i>	- Навички використання озброєння, техніки і службових тварин; уміння виявляти і затримувати правопорушників, доставляти їх до підрозділу; - уміння отримувати інформацію в інтересах охорони та оборони державного кордону; - володіння державною та іноземною мовами	Аналіз звітів про результати службово-бойової та оперативної-службової діяльності, метод спостереження, анкетування керівного складу для оцінки вмінь та навичок молодшого персоналу, вирішення ситуативних задач (інформаційно-комунікаційні технології)
<i>Професійно-особистий</i>	- Індивідуальна витривалість та працездатність прикордонника; пильність та спостережливість під час несення прикордонної служби; - здатність до комунікації та професійної взаємодії; - критичність мислення та здатність до лідерства (мікрорівень)	Тестування й анкетування, метод спостереження за діями молодшого персоналу під час здійснення оперативної-службової діяльності, метод експертного оцінювання, бесіди

Реконструктивний рівень (низький) [10] професійної компетентності МППС характеризується поверхневим розумінням мети професійної діяльності, завдань, які покладені на прикордонний підрозділ, а також нерозумінням сутності професійної діяльності інспектора прикордонної служби, цілей, що перед ним поставлені. Спостерігається фрагментарне та приблизне уявлення про службово-професійну діяльність. Військовослужбовець демонструє недостатнє знання та неусвідомлення своїх посадових обов'язків. Наслідком цього є їх неналежне виконання. Професійно-важливі знання особливостей спеціалізації є поверхневими та несистемними, військовослужбовець демонструє знання лише окремих положень керівних документів. Спостерігається незначний обсяг знань матеріальної частини наявних технічних засобів та озброєння, що використовуються під час виконання службових обов'язків. У військовослужбовця відсутнє розуміння про те, які саме професійні знання необхідні для виконання реальних завдань з охорони державного кордону, а також порядку та способів їх застосування. Військовослужбовець демонструє неспроможність без сторонньої допомоги застосовувати зброю, техніку та озброєння в реальних умовах обстановки. Здатність до відтворення елементів та алгоритмів професійної діяльності відбувається лише за допомогою та під наглядом старшого керівника або інструктора. Військовослужбовець не усвідомлює значущості професії прикордонника, не розуміє важливості підвищення кваліфікації та фахового рівня. Для цього рівня характерною є низька самоорганізація під час виконання обов'язків служби, а військовослужбовець потребує постійного контролю.

Репродуктивний рівень (середній) [11] розвитку професійної компетентності МППС характеризується загальним розумінням мети професійної діяльності, завдань, які покладені на прикордонний підрозділ, розумінням військовослужбовцем окремих аспектів сутності професійної діяльності інспектора прикордонної служби, цілей, що перед ним поставлені. Спостерігається базово необхідне уявлення про службово-професійну діяльність. Військовослужбовець демонструє загальні знання та нечітке усвідомлення своїх посадових обов'язків. Наслідком цього є недостатньо якісне їх виконання. Професійно-важливі знання особливостей спеціалізації мають загальний характер та не є системними, військовослужбовець демонструє загальні знання основних положень керівних документів. Спостерігається мінімально-необхідний обсяг знань матеріальної частини наявних технічних засобів та озброєння, що використовуються під час виконання службових обов'язків. Військовослужбовець має загальне розуміння про те, які саме професійні знання необхідні для виконання реальних завдань з охорони державного кордону, а також порядку та

способів їх застосування. Військовослужбовець демонструє спроможність без сторонньої допомоги застосовувати окремі зразки зброї, техніки та озброєння в реальних умовах обстановки. Здатний до самостійного відтворення найпростіших елементів та алгоритмів професійної діяльності, відтворення більш складних елементів відбувається лише за допомогою та під наглядом старшого керівника або інструктора. Військовослужбовець не повною мірою усвідомлює значущість професії прикордонника, не розуміє важливості підвищення кваліфікації та фахового рівня. Для цього рівня характерною є посередня самоорганізація під час виконання обов'язків служби, а військовослужбовець потребує контролю у більшості випадків.

Продуктивний рівень (достатній) [12] розвитку професійної компетентності МППС характеризується належним розумінням мети професійної діяльності, завдань, які покладені на прикордонний підрозділ, розумінням військовослужбовцем більшості аспектів сутності професійної діяльності інспектора прикордонної служби, цілей, що перед ним поставлені. Спостерігається ґрунтовне уявлення про службово-професійну діяльність. Військовослужбовець демонструє системні професійно-важливі знання особливостей спеціалізації, досить глибокі знання положень керівних документів та чітке усвідомлення своїх посадових обов'язків, виконує свої обов'язки якісно. Спостерігається достатній обсяг знань матеріальної частини наявних технічних засобів та озброєння, що використовуються під час виконання службових обов'язків. У військовослужбовця є досить глибоке розуміння про те, які саме професійні знання необхідні для виконання реальних завдань з охорони державного кордону, а також порядку та способів їх застосування. Військовослужбовець демонструє спроможність без сторонньої допомоги застосовувати більшість зразків зброї, техніки та озброєння в реальних умовах обстановки. Здатний до самостійного відтворення базових елементів та алгоритмів професійної діяльності. Військовослужбовець повною мірою усвідомлює значущість професії прикордонника, важливість підвищення кваліфікації та фахового рівня. Для цього рівня характерною є добре розвинута самоорганізація під час виконання обов'язків служби, а військовослужбовець потребує планово-ситуативного контролю.

Творчий рівень (високий) [13] розвитку професійної компетентності МППС характеризується цілковитим і повним розумінням мети професійної діяльності, завдань, які покладені на прикордонний підрозділ, чітким усвідомленням військовослужбовцем сутності професійної діяльності інспектора прикордонної служби, цілей, що перед ним поставлені. Спостерігається повне уявлення про службово-професійну діяльність. Військовослужбовець демонструє міцні знання та чітке усвідомлення своїх посадових обов'язків, повне й якісне їх виконання. Професійно-важливі знання особливостей спеціалізації мають глибину та системність, військовослужбовець демонструє глибокі знання положень керівних документів. Спостерігаються системні знання матеріальної частини наявних технічних засобів та озброєння, що використовуються під час виконання службових обов'язків. У військовослужбовця є чітке розуміння про те, які саме професійні знання необхідні для виконання реальних завдань з охорони державного кордону, а також порядку та способів їх застосування. Наявна здатність військовослужбовця аналізувати службову обстановку, вірно оцінювати ситуацію та приймати рішення. Військовослужбовець демонструє вміння та навички без сторонньої допомоги ефективно застосовувати практично весь комплекс зразків зброї, техніки та озброєння в реальних умовах обстановки. Здатний до самостійного відтворення складних елементів та алгоритмів професійної діяльності відповідно до обстановки. Військовослужбовець повною мірою усвідомлює значущість професії прикордонника, самостійно прагне до підвищення кваліфікації та фахового рівня. Для цього рівня характерною є висока самоорганізація під час виконання обов'язків служби, а військовослужбовець потребує вибіркового-ситуативного контролю.

Отже, висновки проведеного дослідження дозволяють вважати основними критеріями професійної компетентності МППС мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, професійно-особистісний. До основного інструментарію оцінки професійної компетентності МППС віднесено тестування й анкетування, метод спостереження за діями молодшого персоналу під час здійснення оперативно-службової діяльності, метод експертного оцінювання, бесіди, а також вивчення та аналіз звітів про результати службово-бойової та оперативно-службової діяльності. У дослідженні виокремлено чотири рівні сформованості професійної компетентності МППС: реконструктивний рівень (низький) характеризується поверхневістю властивостей військовослужбовців; репродуктивний (середній) – посередністю властивостей військовослужбовців; продуктивний (достатній) – достатньою ґрунтовністю властивостей персоналу; творчий рівень (високий) – глибинністю властивостей військовослужбовців.

Використана література:

1. Білявець А. Я. Сучасний стан розробленості проблеми розвитку професійної компетентності молодших інспекторів прикордонної служби засобами дистанційного навчання. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні науки*. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2021. № 4(27). С. 36–50.
2. Словник іншомовних слів / уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ : Наукова думка, 2002. 680 с.
3. Бородієнко О. І. Критерії, показники, рівні сформованості професійної компетентності керівників структурних підрозділів підприємств сфери зв'язку. *Молодь і ринок*. 2017. № 7. С. 109–115.
4. Гончаренко С. У. Про критерії оцінювання педагогічних досліджень. *Шлях освіти*. Київ, 2004. № 1. С. 2–6.
5. Губа А. В. Теоретико-методичні засади формування управлінської культури вчителя – майбутнього менеджера освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків, 2010. 512 с.

6. Драч І. І. Компетентнісний підхід як засіб модернізації змісту вищої освіти. *Проблеми освіти*. 2008. № 57. С. 44–47.
7. Перегняк І. В. Критеріальний підхід до формування правової компетентності у військовослужбовців за контрактом. *Молодь і ринок*. 2019. № 4. С. 138–144.
8. Веретільник В. В. Критерії, показники та рівні розвиненості військово-спеціальної компетентності офіцерів-прикордонників. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні науки*. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2016. № 4. С. 32–45.
9. Завидович В. А. Критерії, показники та рівні розвитку комунікативної компетентності офіцерів-прикордонників в умовах магістратури. *Освітній простір України*. 2019. Том 17. Ч. 1. С. 58–66.
10. Костенко В. А. Формування професійної компетентності молодшого начальницького складу кримінально-виконавчих установ : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2008. 302 с.
11. Луцький О. Л. Розвиток управлінської компетентності керівних кадрів Державної прикордонної служби України у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2013. 299 с.
12. Діденко О. В. Теоретико-методичні засади формування здатності до професійної творчості в майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2009. 533 с.
13. Макогончук Н. В. Формування громадянської компетентності у майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2013. 244 с.

References:

1. Bilyavets' A. Ya. (2021). *Suchasnyy stan rozroblenosti problemy rozvytku profesynoyi kompetentnosti molodshykh inspektoriv prykordonnoyi sluzhby zasobamy dystantsiynoho navchannya* [The current state of development of the problem of development of professional competence of junior inspectors of the border service by means of distance learning]. *Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noyi akademiyi Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrainy. Seriya : pedahohichni nauky* [Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series : pedagogical sciences]. Khmelnytskyi. Vyd-vo NADPSU. 4(27). S. 36–50. [in Ukrainian].
2. (2002). *Slovyk inshomovnykh sliv* [Dictionary of foreign words] / uklad. S. M. Morozov, L. M. Shkaraputa. Kyiv. Naukova dumka. 680 s. [in Ukrainian].
3. Borodiyenko O. I. (2017). *Kryteriyi, pokaznyky, rivni sformovanosti profesynoyi kompetentnosti kerivnykh struktur pidrozdiliv pidpryemstv sfery sv'yazku* [Criteria, indicators, levels of formation of professional competence of heads of structural subdivisions of enterprises in the field of communications]. *Molod' i rynek* [Youth and the market]. 7. S. 109–115. [in Ukrainian].
4. Honcharenko S. U. (2004). *Pro kryteriyi otsynuyannya pedahohichnykh doslidzhen'* [On the criteria for evaluating pedagogical research]. *Shlyakh osvity* [The way of education]. Kyiv. 1. S. 2–6. [in Ukrainian].
5. Guba A. V. (2010). *Teoretyko-metodychni zasady formuvannya upravlins'koyi kul'tury vchytelya – maybutn'oho menedzhera osvity* [Theoretical and methodological principles of formation of managerial culture of a teacher-future manager of education] : dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04. Kharkiv. 512 s. [in Ukrainian].
6. Drach I. I. (2008). *Kompetentnisnyy pidkhid yak zasib modernizatsiyi zmistu vyshchoyi osvity* [Competence approach as a means of modernizing the content of higher education]. *Problemy osvity* [Problems of education]. 57. S. 44–47. [in Ukrainian].
7. Perehnyak I. V. (2019). *Kryterial'nyy pidkhid do formuvannya pravovoyi kompetentnosti u viys'kovosluzhbovtziv za kontraktom* [Criteria approach to the formation of legal competence of contract servicemen]. *Molod' i rynek* [Youth and the market]. 4. S. 138–144. [in Ukrainian].
8. Veretil'nyk V. V. (2016). *Kryteriyi, pokaznyky ta rivni rozvynenosti viys'kovo-spetsial'noyi kompetentnosti ofitseriv-prykordonnykh* [Criteria, indicators and levels of development of military-special competence of border guards]. *Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noyi akademiyi Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrainy. Seriya : pedahohichni nauky* [Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series : pedagogical sciences]. Khmelnytskyi. Vyd-vo NADPSU. 4. S. 32–45. [in Ukrainian].
9. Zavydovych V. A. (2019). *Kryteriyi, pokaznyky ta rivni rozvytku komunikativnoyi kompetentnosti ofitseriv-prykordonnykh u umovakh mahistratury* [Criteria, indicators and levels of development of communicative competence of border guards in the conditions of master's degree]. *Osvitniy prostir Ukrainy* [Educational space of Ukraine]. Tom 17. Ch. 1. S. 58–66. [in Ukrainian].
10. Kostenko V. A. (2008). *Formuvannya profesynoyi kompetentnosti molodshoho nachal'nyts'koho skladu kryminal'no-vykonavchykh ustanov* [Formation of professional competence of the junior chief staff of criminal executive institutions] : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Kyiv. 302 s. [in Ukrainian].
11. Luts'kyi O. L. (2013). *Rozvytok upravlins'koyi kompetentnosti kerivnykh kadriv Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrainy u protsesi fakhovoyi pidhotovky* [Development of managerial competence of managerial staff of the State Border Guard Service of Ukraine in the process of professional training] : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Khmelnytskyi. 299 s. [in Ukrainian].
12. Didenko O. V. (2009). *Teoretyko-metodychni zasady formuvannya zdatnosti do profesynoyi tvorchosti v maybutnikh ofitseriv Derzhavnoyi prykordonnoyi sluzhby Ukrainy* [Theoretical and methodical bases of formation of ability to professional creativity in future officers of the State frontier service of Ukraine] : dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04. Luhans'k. 533 s. [in Ukrainian].
13. Makohonchuk N. V. (2013). *Formuvannya hromadyans'koyi kompetentnosti u maybutnikh ofitseriv-prykordonnykh u protsesi vyvchennya dysyplin sotsial'no-humanitarnoho tsykladu* [Formation of civic competence in future border guards in the process of studying the disciplines of the socio-humanitarian cycle] : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Khmelnytskyi. 244 s. [in Ukrainian].

Biliavets A. Ya. Criterion-level approach to development of professional competence of border guard service junior inspectors in the system of further training

The article considers the approaches and experience of scientists in developing criteria and levels of professional competence of specialists in various fields. Based on the analysis and synthesis of scientific materials as well as the author's own empirical experience, the indicators of criteria and levels of professional competence of junior inspectors of the border guard service have been grounded. The criteria for the development of professional competence of this category are: motivational; cognitive; activity-based; professional-personal. Indicators of the motivational criterion are: understanding the significance of professional activity; formation of a value attitude to activity; interest in the development of professional competence, the desire for professional self-development; professional orientation. Indicators of the cognitive criterion include: the general

educational knowledge; depth of professional knowledge of border guard activity; completeness of knowledge of the military component; information literacy for professional purposes. The indicators of the activity criterion include: skills in the use of weapons, equipment and service animals; ability to detect and detain offenders; ability to obtain information in the interests of state border protection; knowledge of state and foreign languages. Indicators of professional and personal criteria are: individual endurance and efficiency of the border guard; vigilance and observation; ability to communicate and professional interaction; critical thinking and the ability to lead. The author describes these indicators on four levels. The reconstructive level is characterized by an abstract understanding of the purpose of professional activity, its tasks, fragmentation of professionally important knowledge. Reproductive level – a general understanding of the purpose of professional activity, its tasks, mediocrity of professionally important knowledge. The productive level is characterized by a thorough understanding of the purpose of professional activity, its tasks, the strength of professionally important knowledge. Signs of creative level are complete understanding of the purpose of professional activity, its tasks, deep professionally important knowledge.

Key words: junior inspectors of the border guard service; professional competence; criteria of professional competence; levels of professional competence development; further training.

УДК 37.013.8:159.922.1]:070

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.87.03>

Вихор С. Т., Радченко О. Я.

ПРОБЛЕМА УНИКНЕННЯ СЕКСИЗМУ В РЕКЛАМІ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАСЛІДКИ

У статті проаналізовано прояви сексизму у ЗМІ та з'ясовано ознаки дискримінаційної реклами. Показано шляхи розв'язання проблеми у різних країнах світу. В Україні спостерігаються тенденції щодо якісних змін законодавчої бази та вироблення нових маркерів для аналізу дискримінаційної реклами. Проаналізовано доповнений Закон «Про рекламу», де виокремлено два кардинальних напрями: дискримінація неприпустима за жодними ознаками; дискримінація неприпустима за ознаками статі. Виявлено, що в залежності від змісту тексту та зображення рекламних продуктів, реклама може негативно/позитивно впливати на розповсюдження/викорінення гендерних стереотипів. Висвітлено досягнення Європейського альянсу зі стандартів в рекламі (ЄАСР) щодо ознак дискримінаційної реклами та правил зображення чоловіків і жінок. Маркерами дискримінаційної реклами визначено: прояви дискримінації (за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, походження тощо), еротизації, стереотипізації, оголення, об'єктивації, гендерними ролями, зображенням тіла, фотешопом. Виокремлено маркери сексичної реклами як складової дискримінаційної: реклама стверджує або натякає, що роль однієї статі в соціальному, економічному і культурному житті нижча, ніж іншої; наявність гендерних стереотипів у текстах та зображеннях; об'єктивація (оречевлення); еротизація; оголення, фотешоп, недосяжні конструкти фемінності/макулінності, мачизм, образливі жарти на адресу людей, що не відповідають стереотипам. Показано, що усвідомлення гідного представлення людей різної статі в рекламі з урахуванням рекламних правил та дискримінаційних маркерів зменшить ризики негативного впливу медіа контенту на дітей та молодь та забезпечить демократичний розвиток суспільства. Стаття може бути корисною для педагогів, журналістів, маркетологів, працівників ЗМІ.

Ключові слова: ЗМІ, дискримінаційна реклама, маркери дискримінаційної реклами, сексизм, гендерні стереотипи, Європейський альянс зі стандартів в рекламі (ЄАСР).

Соціальне середовище є одним із домінуючих факторів, що впливає на становлення особистості. Людина розвивається і формується під дією багатьох чинників, серед яких економічні, політичні, соціальні, духовні, територіальні умови, а також спостерігаємо зростаючий вплив реклами – як однієї із форм масової комунікації на свідомість особистості.

Упродовж останніх місяців ми потерпаємо від агресії Росії. Цей час показав нелюдське, вороже ставлення до України та українців, а також інший бік війни про який зазвичай мовчать: масові зґвалтування жінок, дітей та літніх людей. Ці факти, завдяки ЗМІ, правозахисникам та волонтерам набули широкого розголосу та поставили багато запитань. Чому це можливо? Звідки коріння насильницького ставлення до слабших? Що є мотивом жорстокого ставлення до жінок, які знали сексуального насилля? На нашу думку, частину відповідей на ці запитання доцільно шукати у проявах сексизму в ЗМІ та рекламних продуктах, які прослідковуються у багатьох країнах, що підсвідомо формують ставлення до жінки, як до об'єкту споживання, оречевлюючи її.

Проблема сексизму у ЗМІ є складовою вивчення курсу «Гендер у ЗМІ», який упродовж тривалого часу викладається для майбутніх журналістів у Тернопільському національному педагогічному університеті ім. В. Гнатюка. Ця тема набула особливого розголосу після 8 січня 2022 року, коли набув чинності Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про рекламу» щодо протидії дискримінації за ознакою статі», який більш конкретно означив прояви сексизму в рекламі.